

## SPIS TREŚCI

|                                                                                                                        |           |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| Przedmowa . . . . .                                                                                                    | 5         |
| Wstęp . . . . .                                                                                                        | 9         |
| 1. Charakterystyka przedmiotu „wstęp do badań historycznych”<br>i jego rola w systemie studiów historycznych . . . . . | 9         |
| 2. Omówienie literatury . . . . .                                                                                      | 11        |
| <b>Część I. Wiadomości o studiach historycznych . . . . .</b>                                                          | <b>17</b> |
| Rozdział I. Nauczanie a studiowanie historii . . . . .                                                                 | 17        |
| 1. Nauczanie historii w szkole średniej i na studiach wyższych . . . . .                                               | 17        |
| 2. Formy pracy studenta . . . . .                                                                                      | 20        |
| Rozdział II. Studia historyczne . . . . .                                                                              | 26        |
| 1. Cel i organizacja studiów historycznych . . . . .                                                                   | 26        |
| 2. Rodzaje studiów historycznych . . . . .                                                                             | 27        |
| Literatura . . . . .                                                                                                   | 30        |
| <b>Część II. Społeczeństwo a kultura i nauka . . . . .</b>                                                             | <b>33</b> |
| Rozdział I. Pojęcie i zakres kultury . . . . .                                                                         | 33        |
| 1. Kultura w ogóle . . . . .                                                                                           | 33        |
| 2. Kultura masowa — kultura społeczeństwa socjalistycznego . . . . .                                                   | 35        |
| 3. Polityka kulturalna w Polsce Ludowej . . . . .                                                                      | 37        |
| Literatura . . . . .                                                                                                   | 39        |
| Rozdział II. Instytucje kulturalno-oświatowe w Polsce . . . . .                                                        | 41        |
| 1. Muzea . . . . .                                                                                                     | 41        |
| 2. Biblioteki . . . . .                                                                                                | 44        |
| 3. Wydawnictwa . . . . .                                                                                               | 49        |
| 4. Kina i teatry . . . . .                                                                                             | 51        |
| 5. Polskie Radio i Telewizja . . . . .                                                                                 | 54        |
| 6. Domy kultury, kluby i świetlice . . . . .                                                                           | 56        |
| Literatura . . . . .                                                                                                   | 58        |
| Rozdział III. Nauka w ogóle . . . . .                                                                                  | 60        |
| 1. Cele i zadania nauki . . . . .                                                                                      | 60        |

|                                                                                                           |                |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------|
| 2. Podział nauki . . . . .                                                                                | 62             |
| 3. Główne zmiany w rozwoju nauki w Polsce Ludowej . . . . .                                               | 65             |
| Literatura . . . . .                                                                                      | 67             |
| <b>Rozdział IV. Organizacja nauki historycznej w Polsce . . . . .</b>                                     | <b>69</b>      |
| 1. Uwagi ogólne . . . . .                                                                                 | 69             |
| 2. Polska Akademia Nauk . . . . .                                                                         | 73             |
| 3. Szkoły wyższe . . . . .                                                                                | 76             |
| 4. Instytuty naukowo-badawcze . . . . .                                                                   | 82             |
| 5. Towarzystwa naukowe historyczne i regionalne . . . . .                                                 | 83             |
| Literatura . . . . .                                                                                      | 86             |
| <br><b>Część III. Nauka historyczna . . . . .</b>                                                         | <br><b>89</b>  |
| <b>Rozdział I. Przedmiot nauki historycznej . . . . .</b>                                                 | <b>89</b>      |
| 1. Przedmiot nauki historycznej, jej cele i zadania . . . . .                                             | 89             |
| 2. Zależność człowieka od środowiska geograficznego . . . . .                                             | 92             |
| 3. Wyjaśnienie terminu „społeczeństwo” . . . . .                                                          | 94             |
| 4. Proces dziejowy i jego struktura . . . . .                                                             | 96             |
| 5. Analiza pojęć: historia, dzieje, historia powszechna, narodowa regionalna . . . . .                    | 99             |
| Literatura . . . . .                                                                                      | 101            |
| <b>Rozdział II. Historia a niektóre nauki społeczne, jej kierunki badawcze i rola społeczna . . . . .</b> | <b>103</b>     |
| 1. Historia a archeologia . . . . .                                                                       | 103            |
| 2. Historia a socjologia . . . . .                                                                        | 105            |
| 3. Kierunki badań historycznych . . . . .                                                                 | 106            |
| 4. Społeczna rola historii . . . . .                                                                      | 109            |
| Literatura . . . . .                                                                                      | 111            |
| <br><b>✓ • Część IV. Źródło historyczne jako podstawa do odtwarzania dziejów 113</b>                      |                |
| <b>✓ Rozdział I. Źródła historyczne . . . . .</b>                                                         | <b>113</b>     |
| 1. Definicja źródła historycznego . . . . .                                                               | 113            |
| 2. Rodzaje źródeł historycznych . . . . .                                                                 | 116            |
| 3. Podziały źródeł historycznych w historiografii . . . . .                                               | 118            |
| 4. Nowe próby systematyki źródeł historycznych . . . . .                                                  | 123            |
| 5. Wiedza źródłowa . . . . .                                                                              | 129            |
| Literatura . . . . .                                                                                      | 129            |
| <b>Rozdział II. Archiwum . . . . .</b>                                                                    | <b>131</b>     |
| 1. Cele, zadania i organizacja archiwum . . . . .                                                         | 131            |
| 2. Rodzaje archiwów w Polsce i ich zasoby . . . . .                                                       | 133            |
| 3. Korzystanie z archiwum . . . . .                                                                       | 136            |
| Literatura . . . . .                                                                                      | 137            |
| <br><b>Część V. Literatura naukowa . . . . .</b>                                                          | <br><b>139</b> |
| <b>Rozdział I. Wiedza pozaźródłowa . . . . .</b>                                                          | <b>139</b>     |
| 1. Uwagi wprowadzające . . . . .                                                                          | 139            |
| 2. Źródła i rola wiedzy pozaźródłowej . . . . .                                                           | 140            |
| <b>Rozdział II. Rodzaje prac naukowych i ich rola w badaniu historycznym 143</b>                          |                |
| 1. Uwagi wprowadzające . . . . .                                                                          | 143            |

|                                                               |     |
|---------------------------------------------------------------|-----|
| 2. Prace z zakresu historii historiografii . . . . .          | 145 |
| 3. Wydawnictwa ogólne . . . . .                               | 147 |
| 4. Wydawnictwa źródłowe . . . . .                             | 157 |
| 5. Monografie, rozprawy, artykuły, recenzje naukowe . . . . . | 161 |
| 6. Czasopisma naukowe . . . . .                               | 163 |
| 7. Prace popularnonaukowe . . . . .                           | 166 |
| Literatura . . . . .                                          | 167 |

## **Część VI. Charakterystyka postępowania badawczego historyka . . . . . 169**

|                                                                                                 |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Rozdział I. Uwagi o postępowaniu badawczym historyka . . . . .                                  | 169 |
| 1. Uwagi wprowadzające . . . . .                                                                | 169 |
| 2. Ustalanie dziedziny i problematyki badawczej . . . . .                                       | 170 |
| 3. Stawianie pytań przeszłości i szukanie odpowiedzi. Rola hipotezy w pracy historyka . . . . . | 172 |
| Literatura . . . . .                                                                            | 173 |

|                                                         |     |
|---------------------------------------------------------|-----|
| Rozdział II. Praca nad źródłami historycznymi . . . . . | 174 |
| 1. Odczytywanie informacji źródłowych . . . . .         | 174 |
| 2. Krytyka źródeł historycznych . . . . .               | 175 |
| 3. Nauki pomocnicze historii . . . . .                  | 181 |
| Literatura . . . . .                                    | 181 |

|                                                                                    |     |
|------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Rozdział III. Ustalanie faktów historycznych . . . . .                             | 190 |
| 1. Wykorzystanie źródeł dla ustalania faktów przeszłości . . . . .                 | 190 |
| 2. Metody badawcze . . . . .                                                       | 193 |
| 3. Ogólne postępowanie metodyczne: metoda indukcyjna i metoda dedukcyjna . . . . . | 194 |
| 4. Metoda filologiczna . . . . .                                                   | 196 |
| 5. Metoda statystyczna . . . . .                                                   | 197 |
| 6. Metoda geograficzna . . . . .                                                   | 200 |
| 7. Metoda porównawcza . . . . .                                                    | 201 |
| 8. Metoda retrogresywna . . . . .                                                  | 202 |
| 9. Inne metody badawcze . . . . .                                                  | 202 |
| Literatura . . . . .                                                               | 203 |

|                                                                              |     |
|------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Rozdział IV. Wyjaśnianie i wiązanie faktów historycznych w syntezę . . . . . | 204 |
| 1. Selekcja i porządkowanie faktów . . . . .                                 | 204 |
| 2. Wyjaśnianie i łączenie faktów . . . . .                                   | 205 |
| 3. Ustalanie praw rozwoju historycznego . . . . .                            | 207 |
| 4. Proces dziejowy a synteza historiograficzna . . . . .                     | 208 |
| Literatura . . . . .                                                         | 208 |

## **Część VII. Periodyzacja dziejów społeczeństwa . . . . . 211**

|                                                                           |     |
|---------------------------------------------------------------------------|-----|
| Rozdział I. Sposoby wyodrębniania epok i okresów . . . . .                | 211 |
| 1. Uwagi wprowadzające . . . . .                                          | 211 |
| 2. Kryteria periodyzacji . . . . .                                        | 212 |
| 3. Dyskusja nad zasadami periodyzacji w polskiej historiografii . . . . . | 213 |
| Rozdział II. Praktyczna periodyzacja procesu dziejowego . . . . .         | 216 |
| 1. Główne epoki w dziejach powszechnych . . . . .                         | 216 |
| 2. Próby periodyzacji dziejów Polski . . . . .                            | 217 |
| Literatura . . . . .                                                      | 221 |

|                                                                                                 |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Część VIII. Doświadczenia nauki historycznej w zakresie rekonstrukcji procesu dziejowego</b> | 223 |
| <b>Rozdział I. Sposoby rekonstrukcji procesu dziejowego w aspekcie historycznym</b>             | 223 |
| 1. Historiografia opisowo-pragmatyczna                                                          | 224 |
| 2. Historiografia krytyczna                                                                     | 226 |
| 3. Historiografia genetyczna                                                                    | 228 |
| 4. Historiografia strukturalna                                                                  | 230 |
| Literatura                                                                                      | 231 |
| <b>Rozdział II. Podstawy materializmu dziejowego</b>                                            | 232 |
| 1. Powstanie materializmu historycznego                                                         | 232 |
| 2. Historiografia dialektyczna                                                                  | 233 |
| 3. Klasowy charakter badań historycznych                                                        | 242 |
| Literatura                                                                                      | 243 |
| <b>Część IX. Pisanie pracy naukowej</b>                                                         | 245 |
| <b>Rozdział I. Technika pracy naukowo-badawczej</b>                                             | 245 |
| 1. Uwagi ogólne                                                                                 | 245 |
| 2. Technika zbierania materiałów                                                                | 246 |
| Literatura                                                                                      | 251 |
| <b>Rozdział II. Etapy wdrażania do pisania prac naukowych</b>                                   | 252 |
| 1. Podstawowe czynności podczas pisania pracy naukowej                                          | 252 |
| 2. Rodzaje prac naukowych                                                                       | 254 |
| 3. Kolejność przygotowywania prac na studiach historycznych                                     | 261 |
| Literatura                                                                                      | 263 |
| <b>Rozdział III. Uwagi o technice przygotowywania maszynopisów i wydawanie prac drukiem</b>     | 264 |
| 1. Uwagi ogólne o tekście                                                                       | 264 |
| 2. Rola przypisów, załączników, materiału ilustracyjnego i indeksów                             | 265 |
| 3. Opracowanie edytorskie maszynopisu                                                           | 268 |
| 4. Korekty i znaki korektorskie                                                                 | 269 |
| Literatura                                                                                      | 271 |
| Zestawienie prac zajmujących się metodyką badań historycznych                                   | 272 |
| Indeks cytowanych autorów, wydawców, tłumaczy i redaktorów prac                                 | 274 |